

Bij een recent bezoek aan de abdij van MALE genoten we achteraf nog even van een wandeling doorheen de heerlijke brok natuur die het vroegere Gravenhof omringt. Op het kruispunt van de straat naar de abdij en de Maalsestaenweg stond, midden in een bloemenperk, een manshoge blauwe granieten naaldsteen. Na enkele voorzichtigte veronderstellingen in de richting van een herdenkingsteen, een oorlogsmonument en dies meer, nam ik het zekere voor het onzekere en ging de steen even van naderbij bekijken.

Op de achterkant van de paal kwam de volgende tekst voor :

PELDERYN VAN MALE

Heropgericht 1950

We hadden te doen met de heropgerichte schandpaal van MALE.

PELDERYN of PELLERYN, PELORYN of PILORYN zijn typische Westvlaamse namen voor wat in het Algemeen Nederlands een schandpaal noemt. Men zal deze namen vruchteloos in de "Van Dale" zoeken. Het Westvlaamse woord is afgeleid van het Franse PILORI dat er de oorspronkelijke betekenis aan geeft.

De schandpaal was vanaf de Middeleeuwen tot in onze moderne tijd een belangrijk werktuig van de vroegere justitie. Hij werd gebruikt om veroordeelden, tot hun schande, publiekelijk ten toon te stellen. De straf kon van minimum twee uren tot meerdere dagen duren. Zo leest men bij DESPART : "...dede hem moedernaect drie daghen lanck, zonder etene ofte drinkene, up enen pelleryn stellen, daer hy continuëlick van den volcke met allerhande vuyliheide van der straeten beworpen wierd van alle syden..."

ook werden ; ... Blasphemateurs van de moeder Gods up 't pelleryn ofte scavot gheset... Lasteren, kwaadspreken, ruziezoeken en andere onhebbelijkheden die het leven in gemeenschap verpesten werden soms "met t' peleryn gestraft."

Vagebonden, bedelaars en ribauden werden na een geseling "matte ore en t' peleryn genageld".

De schandpaal bestond uit een houten of stenen paal. Hij was voorzien van een metalen ring met ketting die de veroordeelde rond de hals werd gesloten. Soms wordt met het pelderyn een KAAK bedoeld. Een kaak had dezelfde functie als de schandpaal, maar verschilde in constructie. Veelal waren het torenachtige bouwsels met een verdieping die langs alle kanten open stond. Het kon ook een gewone houten paal zijn of een stenen zuil van boven van een platje voorzien. Op het platvorm van deze verdieping of op het platje werden de veroordeelden aan de schande en de publieke inachting prijsgegeven, nadat zij daarbij soms eerst een geseling of een brandmerk had gekregen. Soms was het platvorm uitgerust met een soort draaimolen in metaal en hout voorzien van de nodige gaten. De veroordeelde werd dan met het hoofd en de handen in deze gaten geklemd en zo naar alle windstreken gedraaid ten aanschouwe van de voorbijgangers. Een zeer mooi kaak stond eertijds in KASTEELBRAKEL, Braine-la-Chateau, in de provincie Brabant. Of dit monument de afbraakwoede overleefd heeft is me onbekend.

HANGENDE KAKEN werden soms tegen de raadhuismuur gemetseld. Op het gekende Spreekwoordenschilderij van Breugel staat tussen de vele zaken die erop voorkomen een kaak afgebeeld. Hij dient als illustratie van het spreekwoord "Op de kaak spelen" in de betekenis van zicht iets op een onrechtmatige wijze toe te eigenen. Het woord kaak leeft nog in onze taal maar wordt enkel in de figuurlijke zin gebruikt in de uitdrukking AAN DE KAAK STELLEN. Het wordt gezegd om een persoon of zaak in haar verkeerdheid of belachelijkheid openlijk tentoon te stellen, aan de bespøtting prijs te geven, te hekelen. Schandpalen werden in Frankrijk in 1789 afgeschaft, daarin in 1837 door Engeland gevolgd en in 1854 door Nederland. Het aan de Kaak stellen bleef in Frankrijk echter behouden tot 1848. Buiten Male staat er ook nog in Oudenburg een pelderyn. Men kan hem zien bij het buitenrijden van Oudenburg, richting Westkerke. Oostende had waarschijnlijk ook zijn pelderyn, waar die stond en wanneer hij verdween is voor mij een open vraag en misschien is dit voer voor de echte Oostendekenners.

J.B. DREESEN